

Ana Isaković

Bitef 2011

Naziv i vizuelni identitet samog Bitefa (šibica položena na kutiji od šibica) čini se da ukazuju na trusno, devijantno, uznemirujuće, pa i zastrašujuće aktuelno okruženje bez davno izgubljenog oslonca ne samo u društvenom kontekstu sa konstantnim brisanjem istorija, već i unutar politika izvođenja.

Geslo ovogodišnjeg 45. Bitefa je "Na usijanom limenom krovu". Naziv i vizuelni identitet samog Bitefa (šibica položena na kutiji od šibica) čini se da ukazuju na trusno, devijantno, uznemirujuće, pa i zastrašujuće aktuelno okruženje bez davno izgubljenog oslonca ne samo u društvenom kontekstu sa konstantnim brisanjem istorija, već i unutar politika izvođenja. Ovogodišnji izbor predstava, po rečima selektora, imao je tendenciju da pored poznatih internacionalnih umetnika, prikaže i regionalnu teatarsku produkciju koja nedovoljno vidljiva u širem internacionalnom kontekstu. Tako se na ovogodišnjem Bitefu spojila dva programa: nekadašnji showcase i glavni program Bitefa. Festival je otvorila predstava Jana Fabra *Prometej pejzaž II*, poznatog, kontraverznog koreografa, dramskog pisca, vizuelnog umetnika, stvaraoca opera i umetnika performansa. Predstava počinje direktnim dekonstrukcijama naslaga psihološkog nasleđa pre svega Frojda i Junga, zastarelih matrica, koje su još uvek

neizbežne. Jezik ove predstave je težak, zaslepljujući, grozničav. Prometej je razapet na sredini scene – aluzija na stradalnike u neprekidnom smenjivanju emancipacija i mučenja. Međutim, čini se da je Fabrovo angažovanje u radu na operi stvorilo u toku predstave jedan višak spektakularnosti koja doprinosi razvodnjavanju "početnog udarca" u predstavi. Predstave na ovogodišnjem Bitefu koje bi se mogle podvesti pod dokumentarni teatar su *Hipermnezija* u režiji Selme Spahić i *Proklet bio izdajica svoje domovine* u režiji Olivera Frlića. Intimne priče glumaca, potresni detalji tih sećanja u potpunosti opravdavaju naziv predstave jer su ove ispovesti svedočanstvo o jednom prinudnom sećanju na životne detalje koji su izazivali traume i koji ostaju kao trajni ožiljci postajući konstitutivni deo ličnosti. Rediteljka Selma Spahić uspeva da usmeri ove ispovesti tako da se izbegnu banalnosti i klišeji, da se zaborave predrasude i da, kroz njih, istorija dobije svoje tragično ljudsko lice. U predstavi *Proklet bio izdajica svoje domovine* Mesnog gledališča iz Ljubljane prepoznamo konkretnije sličan mehanizam. Ona svedoči i o propasti nekadašnje

Jugoslavije (i naslov je iz himne te bivše zemlje), ali i direktno o društvenom stanju u Sloveniji, tamošnjoj ksenofobiji i nacionalizmu koji se prikriva. Nad čitavim scenskim zbivanjem nepridno lebdi senka kolektivnog i pojedinačnog umiranja. Istovremeno u predstavi se ispituje mogućnosti teatarskog i simboličkog iskazivanja surovih činjenica života koje uvek ostaje nedorečeno i, što je za većinu Frlićovih režija simptomatično, podiranje institucije teatra i hijerarhije unutar njega.

Otac na službenom putu, po poznatom tekstu Abdulaha Sidrana, o žrvnju istorije u periodu komunizma koji melje obične ljude, takođe u režiji Olivera Frlića, je teatarski projekat koji na specifičan način dekonstruiše Frlićevu dosadašnju poetiku. Do ove predstave, on uglavnom radi autorske projekte u kojima se fokusira na oštru kritiku

Ona svedoči i o propasti neka- dašnje Jugoslavije (i naslov je iz himne te bivše zemlje), ali i direktno o društvenom stanju u Sloveniji, tamošnjoj ksenofobiji i nacionalizmu koji se prikriva.

društva, istražujući skrivene mehanizme moći ne samo na opštem, fenomenološkom planu nego u okviru pojedinih segmenata društva (moral, religija, institucije), pa čak i u oblasti u kojoj je sam angažovan – u teatru registrujući moć u samoj teatarskoj hijerarhiji uz osporavanje autoriteta reditelja. Još jedna predstava koja se bavi skorijom ratnom prošlošću (po romanu Igora Štiksa) je *Elijahova stolica* (koja je na kraju ovogodišnjeg Bitefa nagrađena najvišom nagradom) u režiji Borisa Liješevića. Potraga za poreklom, koje ima u izvesnom smislu, neprikrivenu mitsku i univerzalnu dimenziju, i u ovom komadu i u romanu, svrstava ovu dramu u one, sve češće na pozornicama, koje se bave pitanjima identiteta. Ranjeni identitet se u njima prikazuje kao središnji problem, što nesumnjivo ima nezaobilaznog odjeka u našem vremenu u kojoj "lutajući identiteti" postaju skoro univerzalna pojava, posebno u traumatičnim, ratnim vremenima. Dinamika ove priče jedne ličnosti smeštene između ličnih problema i surovih "kiješta istorije" gradi se i na svedočenju o još svežim sećanjima na potresna zbivanja u Sarajevu u prvoj polovini devedesetih godina prošlog veka.

Nasuprot direktnom, političkom teatru, nalazile su se i predstave koje bi se smetale u nepolitički, plesni teatar, osim naravno, u segmentnu institucionalnog izvođenja. *Bez naziva* Jozefa Nađa. U kocki dimenzije 5x5 Jozef Nađ inspirisan Direrovom triologijom Melanholijom, Svetim Jeronimom i Vitez, smrt i davno, kao i u pesmama Pola Selana, istražuje, minimalističkom konstrukcijom pokreta, prostore intimnosti. Pored Nađovog filozofskog istraživanja, pojavljuje se jedan drugi vid istraživanja u okviru projekta *Izlog* Nataše Rajković i Boba Jelačić koji se često posvećuju pojavama svakodnevnog života.

Jedna vrsta poluneverbalne prakse demonstrira se i u predstavi *I apoloģize* Koncept i koreografiju uradila Žizel Vjen u produkciji Bitefa i Bitef teatra. I pored uvek aktuelne teme nasilja, obesmišljavanja ljudskog postojanja, jeze inflacije smrti, predstava ima više opštih mesta koja srećemo često u teatarskim izvođenjima. Niz jednoličnih lutki, grobovi, priča o nasilju. Ovo je dobar pokušaj, ali nedovoljno razrađen. Hrvatska koreografkinja Snježana Abramović, pak, radi projekat sa srpskim i hrvatskim plesačima o usamljenosti Ova saradnja u regionu, srećom, nije neuobičajna praksa u poslednjih par godina.

Frank Kastorf, značajni savremeni nemački reditelj, koji je i ranije gostovao na Bitefu, pojavio se na ovogodišnjem programu sa predstavom *U Moskvi! U Moskvi* kombinovanom od dva Čehovljeva dela (*Seljaci, Tri sestre*), sa čitljivim aluzijama na današnjicu, pa i bogate Nemačke, u kome će se prizori iz života ljudi gurnutih na društveno dno procesima tranzicije susresti sa apsurdnim postojanjem bogatih u kojima likovi iz Čehovljeve drame nedvosmisleno ciljaju na današnju buržuaziju. Oba ta pola skupljeni su u jedan ni malo utešan splet u kome se surovost i beda siromašnih do granice nakaznog oslikava u drugo-jačijoj životnoj bedi bogatih čiji apsurdni život, dat u ovoj predstavi skoro kao groteska, upotpunjavaju začarani krug životne nesreće sa svom moralnim implikacijama koje iz toga proizilaze.

Takođe, jedan stari gost ranijih Bitefa, čuveni reditelj rumunskog porekla Andrej Šerban, oslonjen na Bergmanov scenarij *Krici i šaputanja*, u istoimenoj drami ne izneve-

rava bergmanovsko suptilno tkanje ljudskih odnosa, ali se, istovremeno, u njoj posvećuje večnoj opsesiji teatarskih stvaralaca: odnosu teatra i stvarnosti.

Svojevrsnom korišćenju literarnih "predložaka" pribegava i kompozitor i reditelj Hajner Gebels koji kombinuje Eliotovu pesmu *Ljubavna pesma* Alfreda Prafroka, *Ludilo dana* Morisa Blanša, *Kafkin Izlet u planinu* i kratki tekst Beketa *Worstward Ho* u muzičko-teatarskoj predstavi (u kojoj nastupaju pevači poznatih Hilard ansambla) *Došao sam do kuće, ali nisam ušao*. U njoj se sukobljava očita ispraznost života sa naučenim, mehaničkim demonstriranjem zadovoljstva koji tu prazninu prikriva. Ova središnja tema, sa neprestanom senkom nesreće, varira se kroz četiri čina i ta četiri teksta suptilno, umereno ali ubedljivo, čime je. Hajner Gebels još jednom pred našom publikom potvrdio svoje izuzetno i ni malo konvencionalno teatarsko umeće.

Ako se bitefovaska publika ove godine susretala ponovo sa nekim značajnim i njoj već poznatim umetnicima, ona do sada nije imala prilike da vidi predstave belgijskog reditelja, nesumnjivo jednog od velikih savremenih reditelja i koreografa, Alena Platela. On se na ovogodišnjem programu,

Činilo se, upravo zbog aktuelnih tema, kao da pozorište gubi moć u današnjem okruženju u kojima često mediji mnogo efikas- nije o prikazuju dra- matičnost ili bedu sa- vremenog života.

na samom njegovom kraju, pojavio sa predstavom *Gardenija* sa svojim poznatim baletskim ansamblom (Le ballet C de la B) i uz ko-reditelja Franka fon Leka, jednom isto toliko koreografski uspešnom koliko i provokativnom, ali i gorkom predstavom koja otkriva svet iz vizure travestita. Daleko od toga da bi se ovogodišnjem programu Bitefa mogli zameriti promašaja ili ne pokazati uvažavanje za mnoge prikazane predstave. Pa ipak, za razliku od nekih ranijih, on nije dospao do usivanja koje nagoveštava i sam naziv ovogodišnje selekcije. Bio je, nesumnjivo, posvećen i savremenim problemima, etičkim i političkim dilemama današnjice i, u predstavama naših pozorišta, skorašnjom prošlošću koja je razorno delovala na region. Svakako, u tradiciji Bitefa, teatarske

interpretacije nisu bile konvencionalne i svaka od njih je donosila po neki pomak u korišćenju pozorišnog jezika. Činilo se, upravo zbog aktuelnih tema, kao da pozorište gubi moć u današnjem okruženju u kojima često mediji mnogo efikasnije o prikazuju dramatičnost ili bedu savremenog života. Možda je to preteran zahtev, ali upravo Bitef, na koji su došla, umetnički ni malo zanemarljiva dela, potstiču očekivanja da pozorište progovori u novom ključu koja će ga učiniti društveno i kreativno relevantnijim.

Predstave na ovogodišnjem Bitefu koje bi se mogle podvesti pod dokumentarni teatar su *Hipermnezija* u režiji Selme Spahić i *Proklet bio izdajica svoje domovine* u režiji Olivera Frlića.